

Liturgia előadás

KAZETTA – 2023. augusztus 13.

Farkasházi Dávid

Bemutakozás, az előadás felépítése

- gimnazista korom óta zenélek misén, a Szent Imre Gimnáziumban volt évfolyam mise csütörtök reggelente, ott gitároztunk többen, tehát az első egyházzenei élményeim gitárosak
- a Batthyány téri Szent Anna templomban Balasi Barnabás orgonaművész, karnagy orgonajátéka és énektechnikája is hatással volt rám, ezért a klasszikus orgonista kántor képzést is elvégeztem
- Zeneakadémián szereztem karmester, karnagyi, zenetanári diplomát, tehát a világi zenére és zeneoktatásra is van kis rálátásom
- aktívan most nem zenélek gitáros zenekarban, projekteket csinállok
- taizéi zenekart vezetek most már majdnem 15 éve, illetve 10 éve orgonálok misén
- próbálom mindezen területeket egyszerre szemlélni és a köztük lévő hatást vizsgálni

- az előadás felépítéséről
 - nem vagyok teológus, nincs liturgikus képzettségem
 - Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola egyházzenesz-organista képzésén volt liturgia + egyéni tapasztalatok, tanulás
 - minden évben kiváló előadók voltak jelen, Hegyi Barnabás, Paksa Balázs (Villanyhárfa)
 - nehéz feladat, mert muszáj sok mindent ismételnem, amik már elhangzottak, viszont sokan először vannak táborban
 - minden már sokat hallott részhez igyekszem új szempontokat, példákat mutatni
 - illetve néhány olyan gondolatot is, ami talán eddig nem került elő
 - alapvetés:
 - céloim a liturgikus szabályok, lehetőségek ismertetése zenei szempontból
 - nem repertoárismeret óra! Nem mutatok mindenre példát, egyrészt mert nagyon hosszúvá tenné az előadást
 - másrészt az előző évek anyagai elérhetőek a KAZETTA honlapon, kiemelem Paksa Balázs jegyzetét, ahol gyakorlatilag az összes ordináriumra alkalmas tétel külön ki van jegyzetelve

 - I. Liturgia, Szent zene
 - II. A szentmise felépítése (leghosszabb)
 - III. Az egyházi év zenei nézőpontból
 - IV. Improvizációs lehetőségek a misén
 - V. Együttműködési lehetőségek a templom más zenészeivel

I. A liturgia és a szent zene

a) Liturgia

- a liturgiában az Isten dicsőítése és az ember megszentelése történik.
- anabatikus (felfelé szálló) és katabatikus (lefelé szálló irány). A felfelé törekvés a tökéletességre, az isteni szépségre törekszik, de azt sosem érheti el. Fontos viszont, hogy a lehető legjobbat adjuk abból, amit tudunk
- a liturgia mindig közösségileg végzett tevékenység, ezért is szabályozott. A magánima nem liturgia
- *leiturgia = közszolgálat*
- Jézus Krisztus a legfőbb liturgosz, Ő vitte végbe a tökéletes áldozatot.
- a liturgiát átélni, tanulni és megérteni kell.
- kiemelendő még, hogy a liturgia templomban történik. A templom egy különleges, Isten által lefoglalt tér, ahol Jézus Krisztus valóban jelen van az Oltáriszentségben.

A liturgia fajtái:

- Szentmise
- Zsolozsma
- Szentségek

Egyéb liturgikus alkalmak: igeliturgia, esküvő, temetés, szentségimádás, litánia, keresztút

b) Szent zene

- Vallásos témájú zene (pl. musical egy szentről)
- Lelkiségi ének (népének, himnusz, gitáros dalok nagy része)
- Liturgikus zene (szent szöveget dolgoz fel, a liturgia szerves része, mással nem helyettesíthető)
- hivatalos egyházi vélemény:
 - 1903 Szent X. Pius pápa, Motu proprio: „szent, művészi, egyetemes”
 - II. Vatikáni Zsinat (1962-1965): nép bevonását szorgalmazza (de nem kizárólagos)
 - latin és gregorián elsőbbsége, de megengedett más is, anyanyelven is
 - maga a liturgia legyen énekelve (előtte lévő gyakorlat más volt...)
 - egyet tiltanak: a világiasságot és az igénytelenséget (ezek pontos meghatározása nehéz kérdés és korszaktól, valamint adott kultúrától is függ)
 - ökölszabály: ahol a liturgikus szöveg kötelező, ott azt kell énekelni – más helyeken nagyobb mozgástér van

II. A szentmise felépítése és az énekekre vonatkozó szabályok

- A) BEVEZETŐ SZERTARTÁSOK
- B) IGELITURGIA
- C) AZ EUCHARISZTIA LITURGIÁJA
- D) BEFEJEZŐ SZERTARTÁS

A különböző énekek ezekben rendeződnek el különböző szempontok és szabályok szerint, ezt vizsgáljuk meg.

Alapvetés: ORDINÁRIUM és PROPRIUM.

Füzes Ádám atya ábrája:

Ordinarium		Proprium	
Kyrie	Uram, irgalmazz	Introitus	Bevonulás
Gloria	Dicsőség	Graduale	(Válaszos zsoltár)
		Alleluia vagy Tractus (Sequentia)	
Credo	Hiszekegy	Offertorium	Felajánlás
Sanctus ²	Szent vagy		
Agnus Dei	Isten béránya	Communio	Áldozás

A kivonulási énekről is fogunk beszélni, de az már nem a mise része.

Szempontok az énekválasztásnál:

- Ordinárium – Proprium?
- kötelező-e az asznapi szöveget venni? (propriumok esetében)
- van-e alatt cselekmény?
- egyházi évben hol tartunk?
- FÜ, Ü, k, e, E...
- kötelező-e bevonnai a népet?

Kiadványok, amelyek szükségesek a tájékozódáshoz:

- Adoremus (havonta)
- Direktórium (évente)
- A Római Misekönyv Általános Rendelkezései
- Graduale Romanum („Kulcs a Graduáléhoz” c. kiadvány)
- A szentmise olvasmányai (igenaptar.hu)
- ezen kívül különféle körlevelek, könyvek (Paksa Balázs jegyzetében összegyűjtve!)

Olvasmányok rendje:

- kétféle rend (1 éves, 3 éves): mindkettő érvényben van (3 éves rendszer a II. Vatikáni Zsinat után, cél, hogy Isten Igéje nagyobb szerepet kapjon). Mindkettő kompatibilis!
- Vasárnapi igék 3 éves rendszer (A, B, C), köznapi igék 2 éves rendszerben (I, II) váltakoznak. A régi rítus ezzel szemben csak egyfajta rendet használt, tehát minden évben azonosak voltak a szentírási helyek, propriumok.
- + fix dátumú ünnepek és mozgó ünnepek
- Régi rend: Graduale Romanum– Éneklő Egyház, Graduale Hungaricum
- Új rend: Ordo Lectionum Missae (A szentmise olvasmányai) tartalmazzák

A) BEVEZETŐ SZERTARTÁSOK

- **Kezdőének (bevonulás)**
- *Hívek köszöntése*
- *Bűnbánati cselekmény*
- **Uram, irgalmazz**
- **(Dicsőség)**
- *Könyörgés (collecta)*

Mindennek célja a hívek közösségé formálása és az Isten igéjének figyelmes hallgatására való felkészítés.

Kezdőének – Introitus

PROPRIUM/processziós ének

- pap és asszisztencia bevonulása alatt
- processio = körmenet, vonulás
- célja egységbe hangolni az egybegyűlteket
- Graduale Romanumból vett antifóna + zsoltár, vagy más a Püspöki Konferencia által jóváhagyott ének (miskönyv, igenaptar.hu) – az ünnep tartalmát fejezze ki
- van lehetőség előtte (csengő előtt) Gyülekező éneket is énekelni
- a kettő között lehetőség az improvizációra, vagy csendre
- ellenállhatatlan hangulat megteremtése a tanítás befogadására!

Hívek köszöntése

Bűnbánati cselekmény (actus poenitentialis)

- közgyónás, papi feloldozás
- 3 bűnbánati forma:

1. Klasszikus (*Confiteor... = Gyónom...*)

„Testvéreim, vizsgáljuk meg lelkiismeretünket....

Irgalmazzon nekünk...”

2. Tropus-szerű:

„Jézus Krisztus, téged elküldött az Atya, hogy gyógyítsd a töredelmes szívűeket: Uram irgalmazz! – **Uram irgalmazz!**

Jézus Krisztus, te eljöttél, hogy magadhoz hívd a bűnösöket, Krisztus kegyelmezz! – **Krisztus kegyelmezz!**

Jézus Krisztus, te az Atya jobbán ülsz, hogy közbenjárj értünk, Uram irgalmazz! – **Uram irgalmazz!**

Irgalmazzon nekünk...” – utána már NINCS Kyrie!

3. Párbeszéd:

„Urunk, Istenünk, könyörülj rajtunk! – **Mert vétkeztünk ellened.**

Urunk, mutasd meg nekünk irgalmasságodat! – **És add meg nekünk az üdvösséget!**

Irgalmazzon nekünk...”

Kyrie - Uram irgalmazz

ORDINÁRIUM/ önálló szertartás

- nyelve görög vagy magyar (*Küriosz = Úr*)
- funkciója az Úr (Krisztus, mint Isten) előtti mély hódolat és az ő kegyelmére, irgalmára való rászorultság kifejezése
- a bűnbánati aktus része, azt egészíti ki, hangulatában erre kell törekedni
- de nem feltétlenül lehangoló, tépelődő: bizalom és örömmel teljes tördelem
- a nép is énekl, hiszen az egész közösség kiált az Úrhoz

Kyrie eleison Uram, irgalmazz!

Christe eleison Krisztus, kegyelmezz!

Kyrie eleison Uram, irgalmazz!

- kialakulása: IV-VI. századi gyakorlat, hogy a mise előtt egy másik templomban gyülekeznek, és onnan vonulnak át a stációs templomba, ahol a mise zajlott (ezek pápai szentmisék). A gyülekező templomban virrasztás volt, majd körmenetben vonultak át a templomba. Ekkor litániaszerű könyörgéseket énekeltek, amire a nép a Kyrie eleisonnal válaszolt. Ezekből a könyörgésekből lett az Egyetemes könyörgések (II. Vatikáni zsinat), valamint a Kyrie, mint ordinárium (8. századtól).
- 3x3, de minimum 3x2
- Kyrie példák
 - Sillye Jenő: IV. mise (K 159/A)
 - Varga Attila: Uram irgalmazz (K 109/B)
- 2. bűnbánati forma példák
 - Varga Attila: Jézus Krisztus, téged elküldött az Atya... (K 129/B)
 - Szent Ágoston mise (Emmanuel)
- Tropizált Kyrie
 - 9. századtól alakul ki, a hosszú gregorián melizmára szöveget tesznek
 - gör. tropos, latin tropus = fordulat, minta
 - ünnep gondolataival kapcsolódik össze a szövegi beiktatás!

- Egyház jóváhagyása szükséges
- ÉE 413-420
- Sillye Jenő: Jézus Krisztus, eljöttél, hogy felemeld a bűnös embert... II. mise (K 302/A)
- Sillye Jenő: A mélyből kiáltok Uram, hozzád... III. mise (K 158)

Ami szövegileg nem szabályos, az kapásból nem jó. A Kyrrie nem általános bűnbánati tétel.

Gloria – Dicsőség

ORDINÁRIUM/ önálló szertartás

- nyelve latin vagy magyar
- Istent dicsőítő ősi himnusz, Karácsonykor énekelték
- az egész Szentháromságot dicsőíti
- vasárnap, főünnepen, ünnepen, sajátos ünnepi alkalmakkor (Direktórium!)
- Adventben és Nagyböjtben nincs (kivétel?)
 - december 8. **A Boldogságos Szűz Mária szeplőtelen fogantatása – FÜ**
 - Nagycsütörtök, krizmaszentelési mise
 - Nagyböjtbe eső főünnep
- bonyolult szöveg, ráadásul a gitár ritmizált, erősen strukturált megszólalási módjához nehezen passzol
- mégis el kell hangoznia, mással nem helyettesíthető (Ho 21 Dicsőség NEM)
- számos lehetőség
 - végigénekelt
 - refrén + versszakonként énekelt
 - refrén + versszakonként olvasott
 - váltakozva énekelt (ÉE 422)

Könyörgés (collecta)

A nép nevében végzett könyörgés, melyben a napi liturgia saját jellege fogalmazódik meg.

B) IGE LITURGIA

- *Olvasmány*
- **Zsoltár**
- *(Szentlecke)*
- **Alleluja (+ Szekvencia), vagy Traktus**
- *Evangélium*
- *homília*
- **(Hitvallás)**
- *Egyetemes könyörgések*

Olvasmány

- Ószövetségből vett szentírási szakasz (kivéve a Húsvéti időben)
- az adott napi evangélium ószövetségi előképe

- kötelezően éneklendő proprium
- NEM olvasmányközi ének – saját funkció, saját szöveg, nem „valamilyen ének”
- az igeliturgia nem lineáris, tehát Olvasmány, Szentlecke, Evangélium, hanem az evangélium áll a központban és ahhoz csatlakozik az előképi ószövetségi olvasmány (valamint ünnepnapon a tematikusan kapcsolódó Szentlecke, évközi időben pedig apostoli levélrészlet). A zsoltár az olvasmány tematikáját követi: nem a közösségi éneklése a fontos, hanem hogy egyáltalán elhangozzon – ha kell szólisztikusan.
- akkor is hangozzék el, ha csak egy olvasmány van
- elnevezések: Graduale (*gradus* = lépcső), responsorium (=válasz)
- vehetjük a Gradualéból vagy a Lekcionárium válaszos zsoltárát

Évközi 19. vasárnap A év (az előadás napja)

Olvasmány: 1Kir 19, 9a.11-13a.

Graduale (74. zsoltárból)

Tekints, Uram, szövetségedre: ne felejtse el végképpen szegényeidet.

versus: Kelj fel, Uram, és véd meg ügyedet, emlékezzél meg szolgálid szegényéről.

VAGY

Válaszos zsoltár (85. zsoltár)

Urunk, mutasd meg nekünk irgalmas szívedet, * és üdvösségünket add meg nekünk!

(1 D². tónus.) tudjuk??

Hadd halljam, mit mond az én Uram, Istenem, * mert népének és szentjeinek békét ígér.

Az istenfélőkhöz valóban közel az üdvösség, * hogy országukba dicsőség költözzék.

Irgalom és hűség majd egymásra lelnek, * csókot vált az igazság és a béke.

A földből a hűség kisarjad, * és az igazságosság tekint le az égből.

Az Úr jóságát megmutatja, * földünk is meghozza termését.

Igazság jár az Úr előtt, * és béke a lába nyomában.

Lehetőségek:

- felolvasás
- válaszos zsoltár római tónussal (akár gitárral)
- válaszos zsoltár saját dallamú responzummal és tónussal (komponálni)
- Graduale az eredeti gregorián dallammal latinul (ha latinul éneklünk, írjuk ki a fordítást! Használjuk a vetítő programokat!)
- Graduale EE típusdallammal (EE 619) magyarul
- ha meg van zenésítve konkrétan egy dalban/kórusműben a konkrét zsoltár, graduale (zsoltárparafrázis)
 - itt pl. lehetőség van fejleszteni magunkat és megtanulni egy kórusművet

- vagy ha vendégkórus van, megkérdezni, hogy van-e esetleg aznapi gradualéból kórusmű, amit el tudnak énekelni?
- gitáros énekek közt is sok ilyen van (pl. K 38 Az Úr az én pásztorom – 23. zsoltár)
- MIX: egy létező dal, vagy taizéi ének egy részletét használjuk válasznak, ha az pontosan egyezik a zsoltárválással, és ehhez illesztjük az előírt zsoltár szövegét tónussal. Erre jó példák vannak a villanyharfa.hu oldalon
- római tónusok: Ho. 453, magyar tónusok: ÉE 499

Saját elveim:

- attól, hogy egy mise gitáros, nem muszáj mindent gitározni. Nagyon szép tud lenni egy a cappella zsoltáréneklés
- legszebb az volna, ha a hívek tudnának zsoltározni, ez hosszas fejlesztés eredménye lehetne, ráadásul mindig ki kell vetíteni a teljes zsoltárt
- ha a választ mi zenésítjük: vigyázzunk, mert ezek a szövegek egyáltalán nem a ritmusos, ütemekben gondolkozó zenékre születtek. Csak akkor írjunk zenét adott szövegre, ha megfelelően tapasztaltak vagyunk a prozódiaiban. Muszájból ne szülessen új zsoltár, ha közben zeneietlen – akkor inkább tanuljuk meg a tónusokat és énekeljük kíséret nélkül a közösséggel!

Szentlecke

Csak vasárnap és főünnepeken.

Alleluja

PROPRIUM/processziós ének

- evangéliumot bevezető örömeinek (kiáltás)
- HALLELU JAH (héber) = *Dicsérvétek Jah(ve)-t, kiáltatok Istennek!*
- processziós ének: alatta a pap az evangéliumos könyvvel az ambóhoz vonul
- Nagyböjtben nincs Alleluja
- 1 szólóverse van, szerkezet: Alleluja – vers – Alleluja (kivételesen Húsvét vigíliája, ott 3 vers van)
- vers vagy a Gradualéból, vagy a Lekcionáriumból
- hasonló módon kell eljárni, mint a zsoltár esetében (hangozzék el az aznapi vers, nem elég, ha szerepel egy dalban az Alleluja – nem kitöltő szó, hanem önálló jelentést hordoz)
- pápai/püspöki misén az evangéliumot visszaviszik a püspökhöz, hogy áldást adjon vele – ilyenkor újra lehet Alleluját énekelni, esetleg Szentlélek-hívó ének (prédikációs ének), improvizáció
- legyen az Alleluja lendületes, de nem feltétlenül kell dúrban

Traktus

PROPRIUM/processziós ének

- Nagyböjtben az Alleluja helyett
- eredetileg szólózsoltározás, megszakítás nélkül (Graduale)
- nagyon nehéz gregorián énekelnivaló

- mai gyakorlat: „evangélium előtti vers” (Lekcionárium), amihez responzóriumnaként választunk egy tónusban illő választ (válasz – vers – válasz)

Szekvencia

PROPRIUM/ önálló szertartás

- *lat. sequor = követ*
- középkor: Alleluia utolsó szótagát egy hosszú melizmával látták el, ez a jubilus. Ezt később szöveggel látták el, azaz tropizálták. Szekvencia: az Alleluia jubilusának tropizálása. Azért szekvencia, mert ilyen módon „követi” az Alleluját.
- nagyon sokan írtak nagyon sokfélét, végül négy maradt engedélyezve:
 - Victimae paschali laudes (Húsvét)
 - Veni Sancte Spiritus (Pünkösöd)
 - Lauda Sion Salvatorem (Úrnapja)
 - Dies irae (gyászmise)
 - Stabat Mater (Fájdalmas Szűzanya ünnepe, szeptember 15.) – később került be
- ebből kötelező a húsvéti és a pünkösdi szekvencia
- ma az Alleluja előtt kell énekelni
- ajánlott latinul, vetítéssel (írjuk ki, hogy szekvencia – alpműveltség!)

Homília

Credo – Hiszekegy

ORDINÁRIUM/önálló szertartás

- vasárnap és főünnepeken
- általában prózában mondjuk; ha énekeljük, akkor gregorián dallammal (legismertebb a De Angelis mise Credója), vagy válaszos formában (Szigeti mise)
- gitáros miséken nem jellemző
- a zenetörténetben a legszínpadiasabb tétel (pl. Mozart)

C) AZ EUCHARISZTIA LITURGIÁJA

- **Felajánlás**
- *Felajánló könyörgés*
- *Eucharisztikus ima* (benne: **Szent vagy**)
- *Úr imádsága (Miatyánk)*
- *Béke szertartása*
- **Isten Báránya**
- *Szentáldozás szertartása* (benne: **Communio / áldozási ének**)
- *Áldozás utáni könyörgés*

Felajánlás – Offertorium

PROPRIUM/processziós ének

- adományok előkészítése alatt szól
- saját magunk, életünk, munkánk Istennek ajánlása – ha általános éneket veszünk
- egy éves rendszerben önálló szövegű és dallamú tétel, pl. Évközi 19. vasárnap (az előadás napja):

„In te speravi, Domine, dixi: Tu es Deus meus, in manibus tuis tempora mea.
Benedicam te, Domine, et nomen tuum in saecula saeculorum.
Benedicam te, Domine, et nomen tuum in saecula saeculorum.
Benedicam te, Domine, et nomen tuum in saecula saeculorum.”

(énekválasztás lehet: Atyám a te kezédben, Bizakodjatok, jó az Úr – taizéi énekek)

- rászánni az időt az énekválasztásra és kutatni!
- fontos: néha az offertorium egy az egyben az introitus szövegének ismétlése (dallamilag más) pl. Advent I. vasárnap. Advent III. vasárnap az Introitus versusa ugyanaz, mint az Offertorium
- szép: Advent IV. vasárnapjának offertoriuma: az Ave Maria első fele
- egyébként a mai (Évközi 19. vasárnap) Introitusa megegyezik a Gradualéval a Graduale Romanumban. Nagyon fontos ez az ismétlődő jelleg az egyházi zenében, ne féljünk ettől!
- mai gyakorlat: zeneileg nem annyira megszabott, lehet önálló hangszeres mű is, érdemes néha kipróbálni
- tömjénezés: főleg püspöki miséken, ez jelentősen hosszabbítja a cselekményt. Kiváló hely az improvizációra. Meddig tart? A diakónus megtömjénezi a főcelebránst, aki ezután a kézmosás szertartását hajtja végre. Eközben a diakónus a koncelebránsokat, majd legvégül a híveket is megtömjénezi. EDDIG érdemes zenélni, nem addig, amíg a celebráns elkészül. Utána: „Imádkozzatok, testvéreim...”

Felajánló könyörgés

Eucharisztikus ima

- Prefáció (hálaadás)
- Akklamáció – benne a **Szent vagy! Ez az Eucharisztikus ima része!**
- Lélekhívás (epiclesis)
- Átváltoztatás (konszekráció): az Eucharisztia szerzésének elbeszélése
- Megemlékezés (anamnesis)
- Felajánlás (oblatio)
- Közbenjáró imák
- Záródicsőítés (doxológia) – Amen a vége (nép)

Sanctus – Szent vagy

ORDINÁRIUM/önálló szertartás

- Eucharisztikus ima része, a nép akklamációja (*acclamare = odakiált*)
- Jézusnak az Eucharishtiában történő megérkezésének előkészítése
- a szövegnek stimmelnie kell
- a zenetörténet miséi sok esetben kettébontják a tételt Sanctusra és Benedictusra (Áldott, aki az Úr nevében jön), gitáros misékre ez nem jellemző
- szerintem ez a tétel akkor is lehet gregorián (ÉE 448, ÉE 485), ha az ordinárium többi része más (főleg abban az esetben, ha a pap énekli a prefációt)
- ez a mise legrégebbi éneke, teljes egészében bibliai (Iz 6,3 / Mt. 21,9)

Miatyánk (az Úr imádsága)

- általában csak ünnepi alkalmakkor éneklük gregorián dallammal
- gitáros miséken elég ritka

Béke szertartása

Agnus Dei – Isten Báránya

ORDINÁRIUM/kenyértörés alatt

- kifejezetten a szentáldozást megelőző ének
- kenyértörés alatt (elvileg azzal egyszerre, tehát nem liturgikus elkezdni a békeszertartás alatt)
- ||: Isten Báránya, Te elveszed a világ bűneit: irgalmaz nekünk! :|| Isten Báránya, Te elveszed a világ bűneit: adj nekünk békét!
- ált. rend. szerint az első két sor bármeddig ismételhető, ameddig a kenyértörés tart, de mindenképp „adj nekünk békét” formulával kell befejezni. Ma a leggyakoribb a 2+1 felosztás
- a szövegtől nem szabad eltérni
- lírai, bensőséges hangulatú tétel

Áldozási ének – Communio

PROPRIUM/processziós ének

- hívek áldozása alatt
- Communio = közösség: az áldozók lelki egységét és örömét fejezi ki az Istennel való személyes találkozásban
- purifikálás végéig tart (szent edények megtisztítása)
- Graduale Romanum, vagy más a Püspöki Konferencia által jóváhagyott ének (miskönyv, igenaptar.hu)
- Évközi 19. vasárnap A év (az előadás napja) Communio: „A kenyér, amelyet majd én adok, az én testem a világ életéért.”
- a Communio-hoz zsoltár is tartozik, ez szabadon választható, hogy elhangzik-e (ez elég macerásan van megadva). Mai nap a 111. zsoltár
- Ez azért fontos, mert ha pl. arról a zsoltárról van egy dalunk, akkor az is nagyon jó választás lehet
- de persze itt lehet általánosabb éneket választani, Eucharisztikus éneket, Jézussal való találkozásról szóló éneket, de ne énekeljünk Istenről, vagy a szentekről általában!
- nyugodt, lírai, de nem szomorú, inkább békés hangvétel
- több ének is lehet, ez mindig nagyon „izgalmas” része a misének zenei szempontból
- legrégebbi liturgiában használt áldozási ige: „Ízleljétek és lássátok...” (Zsolt 34,9) – ezt bármikor énekelhetjük
- áldozás utáni szent csend ajánlott, de az ált. rend. szerint nem kötelező

Áldozás utáni könyörgés

D) BEFEJEZŐ SZERTARTÁSOK

- hirdetések
- záróáldás
- elbocsátás
- oltárcsók

Kivonulás - Exodus

(PROPRIUM)/nem része a misének

- nem része a misének
- Jézusról, Máriáról, szentekről, küldetés, hálaadás, adott ünnephez kapcsolódó ének
- Himnuszok
- utána van lehetőség hangszeres darab megszólaltatására (Postludium / Sortie)

III. Zenei szempontok az egyházi évre vonatkozóan

1. Adventi idő

- nincs Dicsőség, de Alleluja igen
- kivétel:
 - december 8. **A Boldogságos Szűz Mária szeplőtelen fogantatása – FÜ**
 - **(Szent András apostol Ű is odaeshet, november 30.)**
- Advent III. vasárnapja: Gaudete vasárnap (Örvendjete az Úrban), színe rózsaszín, különüljön el zeneileg is
- December 17-ig a második eljövételre való készület, ezután a karácsonyra való készület dominál
- December 17-23 Ó-antifónák: vesperásban énekelt antifónák, gyönyörű ószövetségi képekkel az eljövendő Megváltóról – kivonuló éneknek nagyon szép gesztus (ÉE 15)
- **visszafogottabb** zenei megoldások, jó ötlet a gregorián tételek hangsúlyozása (pl. minden héten gregorián offertorium)
- (ki meri kipróbálni, hogy nincs záróének?)

2. Karácsonyi idő

- Karácsony első vesperásától Urunk megkeresztelkedésének vasárnapjáig
- nyolcada van – nyolc napon keresztül MA van, szinte megáll az idő
- a nyolcad alatt minden nap van Dicsőség

3. Nagyböjti idő

- Hamvazószerdától Nagycsütörtök estig
- nincs Alleluja, helyette Tractus (vagy evangélium előtti vers)
- Dicsőség csak ha FÜ (Szent József, a Boldogságos Szűz Mária jegyese, Gyümölcsoltó Boldogasszony), illetve Krizmaszentelési mise
- a hangszerek csak az ének kíséretére **szorítkoznak**, kivétel Nagyböjt IV. vasárnapja (Laetare-vasárnap)
- Nagyböjt V. vasárnapjától már nincs doxológia!
- az időszak első felében inkább a bűnbánat legyen előtérben, a második felében forduljunk a szenvedő Krisztus képe felé
- a hangszereken érdemes a mélyebb fekvéseket kipróbálni
- gregorián énekre jó lehetőség az időszak

4. Húsvéti idő

- Húsvét vigíliájától Pünkösdig
- nyolcada van
- ünnepélyesség

5. Évközi idő

Mária antifónák:

- karácsonyi időben: Alma Redemptoris Mater
- Gyertyaszentelő Boldogasszony-Nagycsütörtök: Ave Regina Coelorum
- Nagyszombat-Pünkösd: Regina caeli laetare
- Pünkösd után: Salve Regina
- bármikor énekelhetők kivonulási éneknek

IV. Improvizáció

- szabad improvizáció
- kötött improvizáció (dallam, akkordsor, stílus, adott dal refrénje stb.)
- EZ MOST NEM AZ ELŐJÁTÉK impro, hanem az időkitöltő impro
- improvizációs területek és lehetőségek a szentmisén orgonista szemmel (a rövid előjátékot nem számítom ide, holott az is az):
 - gyülekező ének előtt
 - gyülekező ének és Introitus között
 - püspöki misén az evangélium felolvasása után
 - felajánlás alatt
 - áldozás elején, végén
 - kivonulási ének után
- a kínos csend elkerülése a cél művészi módon (a szent csendet nem cél megtörni)
- jobban lehet uralni az időt, „cakkra” ki tud jönni
- aktív hallgatás kérdése
- egy orgonistának könnyebb, mint egy csapatnak, lehetőségek:
 - kijelölni, az adott misén ki improvizál (gitár, szintetizátor, de egy hangszeres is lehet, pl. áldozás végén)
 - megbeszélte akkordkörre szabad dallami impro (lehet egy taizéi ének váza is)
 - összeszokottság, egymásra hangoltság szükséges – és hangszertudás!
- Egyéb ötletek:
 - hangszerek szélsőséges regisztereit használni (alsó, felső)
 - a dallam ne mindig fent legyen
 - orgonapont!
 - kis motívumokat használni
 - felfedezni új akkordokat, megbeszélni (ajánlom: tercrokön kapcsolatok)
 - apró gesztusokban gondolkozni

V. Együttműködés

- partnernek tekintsük egymást, ne ellenségnek
- sok orgonista szívesen játszik gitáros misén is
- nem igaz, hogy nem tud jól szólni az orgona az elektromos hangszerekkel (pl. pedál nagyot dob a basszuson) – jó hangosítást és jó regisztrációt igényel
- mise énekeinek felosztása, pl. ordinárium: gitáros zenekar, kötött proprium: schola, szabad proprium: orgonista?
- dalon belüli váltás az orgonával (versus-refrén, pl. Laudate Dominum – taizéi ének)
- kórust megkérni, hogy több szólamban énekeljenek a fődallamra
- amúgy is hiszek az alapidallam + discant megoldásban, amivel a hívek is aktívan vesznek részt, de egy énekkar is ki tud teljesedni (középkori hagyomány, de ma is élő gyakorlat, főlé énekelt, az alapidallamtól eltérő, általában nehezebb szólamot jelent)

Egy gondolat az igénytelenségről:

Az igénytelenség valaminek a hiányát jelenti. Ehhez szükségszerűen tudni kell, hogy mi az, amit hiányolok, jelen esetben az igényességet. Alapvetően könnyebb valaminek a létét igazolni, mint a nemlétét. (Hideg-meleg: nincs olyan, hogy hideg, olyan van, hogy nincs elég meleg.)

De honnan tudom, mi az igényes? Sehonnan, kizárólag merítési, statisztikai alapon. Ha két zenét hallottam egész életemben, akkor abból a kettőből fogom tudni eldönteni melyik az igényesebb. Ha hármat, akkor 50%-kal nőtt a merítés. Egy történet: egy festőtanonc megkérdezett egy mestert, hogy honnan lehet felismerni egy jó festményt? A mester azt válaszolta: „Nagyon egyszerű! Meg kell nézni egymillió képet és tudni fogja.” Sok zenét kell hallgatni és sokfélét! Akkor fog kirajzolódni az igényesség – és ezáltal az igénytelenség is.